

Flickcaféverksamhet ur ett socialpedagogiskt perspektiv

Ett arbetshäfte om stereotyper

Mia Portin

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	UP för sociala området
Identifikationsnummer:	11562
Författare:	Mia Portin
Arbetets namn:	Flickcaféverksamhet ur ett socialpedagogiskt perspektiv - Ett arbetshäfte om stereotyper
Handledare (Arcada):	Ellinor Silius-Ahonen
Uppdragsgivare:	Folkhälsan i västra Helsinge r.f./Flickcafé
<p>Sammandrag:</p> <p>Examensarbetet är ett beställningsarbete av Folkhälsan i västra Helsinge r.f. och Flickcaféet som är verksamt under dess regi. Flickcaféet önskade starta projektet ”Stereotyper i flickvärlden” hösten 2013 och målet var att tillsammans med flickorna utarbeta en produkt, ett arbetshäfte, med övningar och idéer för hur man kan bearbeta sina fördomar. Syftet med verksamheten var att kunna skapa förståelse och motarbeta marginalisering av flickor i tonårsåldern med hjälp av socialpedagogiskt perspektiv. Frågeställningar för examensarbetet är: Vad är socialpedagogik? Hur stöder socialpedagogik självhjälsgrupper? Varför tänker vi i stereotypa banor? Metoden för examensarbetet faller under rubriker utveckling av verksamhet. Den genomgående teoretiska bakgrunden är socialpedagogik, men relevant är även teori om självhjälsgrupper och socialpsykologiska aspekter. Socialpedagogikens värdegrund genomstrålar bevisligen alla dessa områden.</p> <p>Examensarbetet fungerar som teoretisk grund för produkten och ger en inblick av rådande samhällsstrukturer och riskfaktorer som påvisar att grupper som Flickcaféet behövs.</p>	
Nyckelord:	Socialpedagogik, stereotyp, marginalisering, självhjälsgrupp, Folkhälsan i västra Helsinge r.f./Flickcafé
Sidantal:	44
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme: Social Services	
Identification number: 11562	
Author: Mia Portin	
Title: Girls café through a social pedagogic view. - A booklet about stereotypes	
Supervisor (Arcada): Ellinor Silius-Ahonen	
Commissioned by: Folkhälsan i västra Helsinge r.f./Flickcafé	
<p>Abstract:</p> <p>This degree thesis is a commissioned by Folkhälsan i västra Helsinge r.f./Flickcafé. The girls café, Flickcafé, wished to start the project “Stereotypes among girls” in autumn of 2013 and the goal was to together with the girls develop a product, a booklet, with exercises and ideas for how to approach and work against prejudices. The purpose of the activity was to wake understanding prevent marginalization of teenage girls through a social pedagogic perspective. Main questions for the research were: What is social pedagogy? How does social pedagogy support self-help groups? Why do we have stereotypic views? The method for the thesis was developing activity. The theoretical background is social pedagogy, but theory about self-help groups and aspects of social psychology is also relevant.</p> <p>The thesis is a theoretical basis for the product and provides a glimpse of the prevailing social structures and risk factors which prove that groups like the café for girls is well needed.</p>	
Keywords:	Social pedagogy, stereotypes, marginalization, self-help groups, Folkhälsan i västra Helsinge r.f.
Number of pages:	44
Language:	Swedish
Date of acceptance:	

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosiaaliala
Tunnistenumero:	11562
Tekijä:	Mia Portin
Työn nimi:	Tyttöjen kahvila sosiaalipedagogisesta näkökulmasta -Työviikko stereotyyppioista
Työn ohjaaja (Arcada):	Ellinor Silius-Ahonen
Toimeksiantaja:	Folkhälsan i västra Helsinge r.f./Flickcafé
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Opinnäytetyö on tilaustyö yhdistykselle Folkhälsan i västra Helsinge r.f./Flickcafé. Tyttökahvila halusi käynnistää projektin ”Stereotyyppiat tyttöjen maailmassa” syksyllä 2013. Tavoitteena oli kehittää tuote, työviikko, yhdessä tyttöjen kanssa johon tulisi harjoituksia ja ideoita kuinka työstää ennakkoluuloja. Toiminnan tarkoitus oli luoda ymmärrystä sekä ehkäisemään teini-ikäisten tyttöjen syrjäytymistä sosiaalipedagogiikan näkökulmasta. Keskeiset tutkimuskysymykset olivat: Mitä on sosiaalipedagogiikka? Miten sosiaalipedagogiikka tukee vertaistukitoimintaa? Miksi ajattelemme stereotyyppisesti? Opinnäytetyö on toiminnallinen ja toimintaa kehittävä. Teorettinen tausta on sosiaalipedagogiikka mutta merkityksellisiä ovat myös vertaistukiryhmiä koskeva teoria sekä sosiaalipsykologinen näkökulma. Sosiaalipedagogiset arvot tukevat näitä osa-alueita.</p> <p>Opinnäytetyö toimii teorettisena pohjana tuotteelle sekä antaa käsityksen vallitsevista yhteiskunnallisista rakenteista ja riskitekijöistä jotka osoittava että ryhmiä kuten tyttöjen kahvila tarvitaan.</p>	
Avainsanat:	sosiaalipedagogiikka, stereotyyppia, syrjäytyminen, vertaistukiryhmät, Folkhälsan i västra Helsinge r.f./Flickcafé
Sivumäärä:	44
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	

INNEHÅLL

1	Inledning	6
1.1	Syfte och frågeställning	6
1.2	Avgränsning och tidigare forskning	7
1.3	Bakgrund: Folkhälsans tjejgruppsverksamhet	7
1.4	Centrala begrepp	9
2	Teoretisk bakgrund	10
2.1	Socialpsykologiska aspekter, teorier	10
2.1.1	<i>Attityder</i>	11
2.1.2	<i>Självbild och självkänsla</i>	12
2.1.3	<i>Social varseblivning</i>	14
2.1.4	<i>Kategorisering och stereotyper</i>	14
2.2	Socialpedagogikens utveckling	15
2.3	Socialpedagogiken idag	17
2.4	Empowerment	19
2.5	Självhjälpsgruppverksamhet	20
3	Metod – utveckling av verksamhet	24
4	Flickcafé speglat med de fem kompetenserna	26
5	Kreativ verksamhet	30
5.1	Projektets relevans för arbetslivet	32
5.2	Etiska aspekter	32
6	Avslutande analys och diskussion	33
6.1	Socialpedagogik - en människo- och samhällssyn	36
	Källor	38
	Bilagor	40
1.	Beskrivning och exempel på verksamheten under hösten 2013	40
2.	Utkast av arbetshäftet	43
	Figurer	
	Figur 1. Skiss som stöd för skrivprocessen	9
	Figur 2. Brainstorming kring självkänsla och självförtroende	13
	Figur 3. "Olika vänner"	24

1 Inledning

Hösten 2013 blev jag anställd av Folkhälsan för att leda projektet ”Stereotyper i flickvärlden” tillsammans med personalen för ett Flickcafé. Målet var att utarbeta en metod i hur man inom en flickgrupp kan bearbeta flickors upplevelser och beteende gentemot stereotyper. Det vill säga hur flickor upplever ”stereotypiska” flickor, ser dem och påverkas av dem (både positivt och negativt) samt hur de beter sig i deras sällskap. Målet var att kunna skapa förståelse och motarbeta marginalisering av flickor i tonårsåldern.

Syftet med projektet var att göra flickorna medvetna om sina tankar kring stereotyper istället för att genast kategorisera. Flickorna skulle sträva till att se människan bakom stereotypen med hjälp av kreativa övningar, som väcker diskussion och reflektion. Med hjälp av övningarna utvecklades en metod genom vilken man vågar se sig själv, sina vänner och bekanta bakom det yttre och märka att allt som syns utåt inte behöver vara det enda en person är.

Tillsammans med gruppen har vi sammanställt en produkt, ett häfte, som skulle erbjudas till liknande grupper, skolor och alla som kan tänkas dra nytta av materialet. Häftet innehåller frågeställningar, värderingsövningar och förslag på kreativa övningar som väcker reflektion och diskussion. Syftet med häftet är att utveckla metoder i arbetet mot utslagning av flickor i tonårsåldern. Övergripande frågor i projektet på Flickcafé var: Vad är en stereotyp? Vilka stereotyper känner vi till? Hur uppfattar vi stereotyper? Hur och varför blir eller uppfattas man som en stereotyp?

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med examensarbetet är att spegla verksamheten på Flickcaféet mot en socialpedagogisk värdegrund med en fördjupning i Bent Madsens socialpedagogiska bildningsprocess - ”de fem kompetenserna”.

Övergripande frågeställningar är:

- Vad är socialpedagogik?
- Hur stöder socialpedagogik självhjälpgrupper?
- Varför tänker vi i stereotypa banor?

1.2 Avgränsning och tidigare forskning

Jag har valt att avgränsa arbetet till verksamheten kring och med häftet och teman som kommit upp i samband med det. Jag kommer inte att gå specifikt in på djupet med Folkhälsans flickgruppsverksamhet. Istället kommer jag att ta en närmare titt på det som den här sortens verksamhet grundar sig på. Det vill säga kamratstöd och stödgruppsverksamhet. Detta gör jag för att undvika att specifikt tala om flickor vilket kan utesluta en större målgrupp som även kan dra nytta av produkten och rapporten. Vad blir den socialpedagogiska aspekten på stödgruppsverksamhet i det här fallet?

Om exakt ”Flickcaféverksamhet ur ett socialpedagogiskt perspektiv” har jag inte hittat tidigare forskning. Jag har därför gått in för att söka forskning kring flickgrupper och konceptet den verksamheten bygger på. Jag har använt mig endast en del av sökmotorn Google och annars har jag aktivt sökt litteratur på bibliotek och via huvudstadsregionens bibliotekdatabas, Helmet. Som sökord har jag använt: referensgrupper, stödgrupper, stödgrupper för unga, vertaistukiryhmät, vertaistuki, vertaistuki ja nuoret, tjejgrupper, tjejgrupper AND forskning, projekterat examensarbete, toiminnallinen opinnaytetyo, självförtroende och självkänsla, socialpsykologi, tyttöryhmät, vuorovaikutus.

1.3 Bakgrund: Folkhälsans tjejgruppsverksamhet

Flickcaféet utgår ifrån samma värdegrund som Folkhälsans tjejgruppsverksamhet men del praktiska regler skiljer dem åt. Folkhälsans tjejgruppsverksamhet körde igång som ett försöksprojekt 1995 på initiativet av Mia Hanström inom Landskapsföreningen

Folkhälsan på Åland. Hanström har sedan tillsammans med Folkhälsan utbildat de första tjejgruppsledarna och det första utbildningstillfället ägde rum i Åbo 1999. Under 2000-talet har verksamheten utvecklats och fått en djupare hälsofrämjande karaktär. Tjejgruppsverksamheten finns nu i hela Svenskfinland och motsvarande verksamhet finns även på finskt håll. (Sundell & Willför-Nyman 2005:2)

Mål för tjejgruppsverksamheten:

- Att stärka flickors självkänsla och självtillit
- Att ge flickor möjlighet att hitta, se och använda sina resurser; att lyckas
- Att stärka de sociala nätverken med mera vuxen närvaro
- Att ge flickorna utrymme, en känsla av sammanhang och delaktighet
- Att skapa en trygg atmosfär flickor emellan, så att de vågar uttrycka sina åsikter
- Att stärka deras insikter om rådande samhällsstrukturer, mönster och ideal

En tjejgrupp träffas regelbundet en gång i vecka på fritiden. Deltagarantal växlar mellan 5 och 8 och gruppen leds av en eller två ledare. Deltagarna ska gärna vara i rätt så samma ålder och verksamheten riktas ofta till flickor i tidiga tonåren. I gruppen ska alla vara synliga och respekteras av de andra. Med hjälp av adekvata arbetsmetoder som ledarna väljer hanteras konflikter och kränkningar motarbetas. Man strävar till att alla ska få komma till tals under varje träff och få berätta något personligt som är aktuellt just då. Värderingsövningar och diskussioner, med för gruppen intressanta teman, är metoder som ofta används i grupperna. Med hjälp av värderingsövningar ska allas åsikter få komma fram och ingen har mer rätt än någon annan. Ett samhällsperspektiv är viktigt i verksamheten för att deltagarna med hjälp av övningarna ska kunna reflektera kring varifrån mönster och ideal kommer. (Sundell & Willför-Nyman 2005:3)

Enligt verksamhetsplanen flick- och pojkklubbar i västra Helsinge följer de de allmänna spelreglerna som tjejgruppsverksamheten förespråkar. Målsättningarna är att stärka självkänslan och självförtroende, synligöra ungdomarnas starka sidor både för sig själv och för de andra i gruppen, ge utrymme och känsla av delaktighet och stärka gemenskapen i gruppen. Verksamheten utgår från aktiviteter samt diskussioner kring teman gruppen valt. Genom värderingsövningar kan ungdomarna ta del av olika åsikter i gruppen, som inte påverkas av gruppträck. Ämnen kan vara allt från hur det är att växa upp, utvecklas och förväntningar på vad som komma skall i livets olika skeden till att ta större ansvar för sig själv och andra samt öva sig kommunicera och agera bättre.

Trycket är stort på hur ungdomar skall vara och se ut, både från massmedia samt vänkretsen. Verksamheten riktas till sjätteklassister eftersom de då går i sista klass i lågstadiet och står inför högstadiet och även byte av skolmiljö.

Flickcaféverksamheten fick sin början från att det finns ett ungdomscafé som är öppet en gång i veckan för alla. Det var dock främst pojkar som kom dit och flickorna höll sig undan. Att öppna en liknande cafékväll endast för flickor har visat sig som en bra lösning och nu deltar både pojkar och flickor även i det allmänna ungdomscaféet.

1.4 Centrala begrepp

För att förtydlig min helhetsbild över begreppen ritade jag en skiss som jag använt som stöd för mitt skrivande och som hjälp då jag knyter ihop begrepp med det praktiska arbetet på Flickcafé.

Figur 1. Skiss som stöd för skrivprocessen. Teckning och foto Mia Portin. 2014

Eftersom bilden hjälpt mig, vill jag ge läsaren en möjlighet att se helheten så som jag ser den. I mitt examensarbete förekommer många begrepp. Jag anser att de alla är relevanta och hör ihop och kompletterar varandra. I bilden förekommer fler ord än de mest centrala, med de jag vill lyfta fram är: självhjäpsgrupp, marginalisering, exklusion, subjekt, inklusion, integration, empowerment, självbild, självkänsla och attityder. Dessa begrepp får närmare beskrivningar senare i texten.

2 Teoretisk bakgrund

Arbetet genomsyras av en socialpedagogisk värdegrund. Socialpedagogik blir dock lätt ett paraplybegrepp för för mycket innehåll eftersom det sträcker sig över så många olika vetenskaper. Därför strävar jag till att vara så specifik som möjligt. Min huvudsakliga socialpedagogiska fördjupning kommer att vara Bent Madsens socialpedagogiska bildningsprocess - ”de fem kompetenserna”. I den teoretiska bakgrunden anser jag det även viktigt att ta upp socialpsykologiska aspekter och kommunikation eftersom de är starkt anknutna till socialpedagogik. Jag går inte in på utvecklingspsykologi och tonårsproblematik utan fokuserar istället på teori som är grundläggande för all interaktion människor i mellan.

2.1 Socialpsykologiska aspekter, teorier

För att ge de utmaningar jag mötte i Flickcaféet och de tankar som väcktes i arbetet med häftet en teoretisk grund kommer jag att titta närmare på några socialpsykologiska aspekter. Jag kommer att undvika gå in på krånglig socialpsykologisk terminologi för att hålla texten så lättläst som möjligt. Istället fokuserar jag på bekanta begrepp som används i vardagsspråk och som blev viktiga för verksamheten på Flickcaféet.

2.1.1 Attityder

Då konflikter och meningsskiljaktigheter uppstår är det inte ovanligt att folk uttalar sig och säger att någon borde ändra sin attityd. Vi överöses med information om vad vi borde och inte borde tycka om det mesta i offentligheten. Reklam är ett sätt att försöka övertala oss att ändra eller stärka våra attityder. (Augustsson 2005:38- 39) Vad är då en attityd?

Enligt Augustsson kan attityder delas upp och formas på olika sätt. Det diskuteras även huruvida man kan styra sina attityder eller vara medveten om dem. Begreppet attityd definieras enligt Eagly och Chaiken, 1998 så här: Attityd är ”en psykologisk tendens som uttrycks via en gillande eller ogillande bedömning av en speciell enhet”. Och ett attitydobjekt beskrivs så här: ”vad som helst som är åskilt från eller som finns i åtanke hos individen, t.ex. minoritetsgrupper, uppskattning av eller attraktion till en person, självförtroende, världen i förhållande till mer abstrakta fenomen, såsom sociala fenomen eller politiska fenomen.”(Augustsson 2005:40)

Augustsson diskuterar aktivt olika teorier kring attitydbegreppet. Det verkar finnas olika uppfattningar om attityder är socialt eller psykologiskt förankrade. Enligt Augustinos och Walker (1995) kan man dela in attityder i tre delar; attityder är värderingar, kategoriseringar och kommunikativa. Vidare hävdas att attityder har tre sociala funktioner; individen lokaliseras i ett socialt system, information överförs mellan individen och samhället med hjälp av attityder och att attityder fungerar som vägvisare för individen i den sociala världen. Attityder är en del av samspelet mellan individ och samhället. Med hjälp av begreppet kan man ordlägga hur människor tänker och känner om det som sker omkring oss, men samtidigt kan begreppet slå fast värderingar som definitiva normer och blir därmed svåra att komma ifrån. Så om man vill påverka människors uppträdande och ändra deras attityd, måste man först gå till kärnan, det vill säga deras värderingar. (Augustsson 2005:42-44)

Med hjälp av begreppet social kognition kan ytterligare fördjupa oss i begreppet attityd. Att något är kognitivt syftar på kunskap och intellektuell enligt svenska akademiens ordlista. Kan man då tala om medvetna tankeprocesser?

Människans tankeförmåga är begränsad och utgångspunkten för sociala kognitioner är just denna begränsning. Därför har människan ett behov att kategorisera och förenkla all information för att skapa en begriplig struktur. Enligt Howard och Renfrow (2003) kategoriserar vi på följande sätt: Kognitiva strukturer är kategorier i vilka människor sorterar inkommande information, scheman. Scheman lagrar vardagsteorier om hur människor uppfattar och använder information, medan personscheman organiserar kunskap om bland annat specifika typer av människor utgående från egenskaper och personligheter. Självschema organiserar kunskap om oss själva. Utan att vi alltid märker det gör vi dessa förenklingar av vår omgivning. (Augustsson 2005:44-45)

Eftersom människan är social och lever i samhällen finns det alltid olika vinklingar på sociala fenomen. Social kognition kan ses ur individperspektiv och fokusera på personen eller ur den sociala perspektivet och då analysera ur samhällets synvinkel och hur det påverkar vårt tänkande. (Augustsson 2005:47)

2.1.2 Självbild och självkänsla

Det mest grundläggande för hur en människa uppfattar sig själv och andra är självbild och självförtroende. Utgående från det kommunicerar vi och utvecklar våra relationer till andra människor. För att förstå oss på andra bör vi kunna förstå oss på oss själva på ett realistiskt sätt. (Nilsson & Waldemarson 2002:41)

Den självbild som var och en har av sig själv är grunden för hur vi bemöter andra, hur vi tolkar dem och hur vi kommunicerar med dem. Vi ser och projicerar gärna våra egna egenskaper i andra för att förstå och veta hur vi ska förhålla oss till dem. Vårt jag, eller vår självbild, är hela tiden utsatt för värderingar i mötet med nya människor. Detta kan vara påfrestande om man ej är öppen för att se sig själv på olika sätt. Ofta strävar människan automatiskt till att konstant hålla fast vid en så att säga etablerad självbild och en del är villiga att gå hur långt som helst för att ge en viss sorts bild av sig själv. Ju mångsidigare självbild vi har, desto lättare har vi dock att hantera motgångar och förändringar i livet. För att självbilden ska bibehållas behöver den bekräftelse från

Flickorna hade inte insett skillnaden på dessa två begrepp och diskussionen gick het kring vad stark eller svag självkänsla till exempel kan bero på eller resultera i.

2.1.3 Social varseblivning

Eftersom vi ständigt blir överösta med intryck och information från världen, samhället, skapar vi automatiskt ordning och söker mening i allt för att kunna hantera och förstå det som sker omkring oss. Då vi pratar med någon om en händelse utgår vi ofta ifrån att vi ser och upplever allt på samma sätt, men det som är verkligt för en själv kan se helt annorlunda ut från den andres synvinkel. Social varseblivning handlar om att vara medveten om hur man ser och tolkar andra människor och huruvida vi projicerar på dem egenskaper som vi tycker passar med vår uppfattning om vem de är. (Nilsson & Waldemarson 2002:49)

Vi är ofta väldigt snabba på att kategorisera människor, speciellt dem vi inte känner eller kanske bara ser eller träffar i förbifarten. Vi snappar upp en egenskap vi kan snabbt registrera och sedan tilldelar vi personen andra egenskaper som skulle passa in i bilden. En bild som vi automatiskt skapat utan desto mera eftertanke. Å andra sidan kan människor medvetet försöka ge ett visst intryck av sig som kanske inte stämmer ihop med den verkliga personligheten. Man kanske vill vara någon till lags och håller därför med den andres åsikter, men om bekantskapen fortsätter kommer man underfund med de riktiga åsikterna och då utvecklas uppfattning åt ett nytt håll. (Nilsson & Waldemarson 2002:52-53)

2.1.4 Kategorisering och stereotyper

Det första intrycket av andra föds från hur vi uppfattar deras utseende. Klädstil, kroppsbyggnad och hållning, allt gör att vi gör en snabb kategorisering. När vi blir medvetna om omgivningen organiserar vi information och skapar strukturer för att förstå den bättre. Vi har scheman för allt omkring oss, våra vänner, människor med olika etniskt ursprung, människor inom olika yrken och så vidare. Vår inställning är ofta rätt så stereotyp. Ordet stereotyp betyder en kopia eller avgjutning, det vill säga något

oföränderligt. ”En stereotyp uppfattning innebär ofta att en individ blir bärare av egenskaper som hör till dennes grupptillhörighet” säger Nilsson & Waldemarson. Vi utgår ifrån att alla inom en viss grupp är och tänker lika och därmed förhåller vi oss till såväl gruppen som de enskilda individerna i gruppen på det sätt som anses rätt av oss och samhället. Men sanningen är att det ofta finns större olikheter individer emellan inom en så kallad grupp än det finns mellan olika grupper. Stereotypa uppfattningar lever vidare eftersom vi fortsätter att uppmärksamma sådant som bekräftar våra förutfattade meningar. Om någon avviker från det kan vi acceptera det, men utgår genast ifrån att den personen är ett undantag. Stereotypa uppfattningar sitter hårt i. Men om vi är villiga att ta oss tid och engagera oss i att verkligen lära känna någon utöver de förutfattade meningarna kan vi motverka dessa uppfattningar. (Nilsson & Waldemarson 2002:53-56)

2.2 Socialpedagogikens utveckling

Socialpedagogiken härstammar från olika delar av världen. Man kan säga att socialpedagogiken fötts för att den behövdes. Tysken Paul Natorp (1854-1924), även kallad socialpedagogikens fader, var en av de främsta förespråkarna för människans rätt till självständighet under sin tid. Han lyfte fram den mänskliga gemenskapen som grundläggande för att vara människa. Natorp skrev många berömda verk i vilka han behandlade vetenskapsteori, etik, metapsykologi, socialfilosofi, pedagogik och religion och han hävdade att all pedagogik skall vara socialpedagogisk eftersom den är i konstant växelverkan med samhället och därmed samhällsvetenskap och sociologi. (Eriksson & Markström 2000:14-15)

I USA under ungefär samma tider levde en Jane Addams (1860-1935) som tack vare sin liberala far som kämpade emot slaveriet fick möjligheten att utbilda sig. Vilket inte var en självklarhet för kvinnor under den tiden. Efter motgångar i sitt liv då fadern dog, hittade Addams sin riktning och tillsammans med liksinnade grundade hon Hull-House i slummen i Chicago som blev en mötesplats för alla som behövde den. Det bjöds på estetiska konstnärliga upplevelser som konstutställning och teater, men även husrum och skola. Huset mötte de behov som fanns omkring det och de som jobbade där

studerade sin omgivning för att förbättra verksamheten. I sitt arbete utgick Addams alltid från ett konkret, praktiskt problem för att hitta den filosofiska eller samhällsliga orsaken. Hon påpekade bland annat att till exempel fattigdom inte berodde på de fattiga själva utan att det i samhället rådde brister i som orsakade och upprätthåller fattigdom. Tack vare Addams gjordes många samhällsliga reformer i USA, bland annat en lagstiftning som förbjöd anställning av personer under 14år. Hennes arbete riktade sig till flera olika målgrupper, bland annat kvinnor, etniska grupper, immigranter, äldre och barn. (Eriksson & Markström 2000:24-27)

Samtida med Addams i USA var pragmatikern John Dewey (1859-1952). Pragma betyder handling och Dewey menade att ingen kunskap är värd något om den inte är av praktisk, konkret nytta för människan. Under studietid gjorde evolutionsteorin ett starkt inflytande på honom och speciellt fokuserade han interaktionen mellan människan och omgivningen i studier kring psykologi och kunskap. Dewey förespråkade ett reflekterat tänkande. Tänkandet börjar vid en problemsituation, ett dilemma. Man kan lära sig nya, bättre sätt att tänka, men man kan inte lära sig tänka. Han ansåg att varje individ är viktig och allas erfarenheter ska tas tillvara. Deweys utgångspunkt var skolvärlden och han grundade även en experimentell skola tillsammans med sin hustru. Dewey ansåg att de barn som marginaliseras på grund av utbildningsväsendet är socialpedagogikens målgrupp. Han hävdade att i alla lärandeprocesser ligger initiativet hos den som ska lära sig. Läraren måste utgå ifrån det som eleven redan kan inte från det den inte kan. Information och visdom är inte samma sak och enligt Dewey var skolan ofta informationsbetingad. Läraren är alltid ute efter det rätta svaret vilket kan begränsa och hindra tänkandet. Enligt Dewey ska kunskapen tjäna framtiden och skolans uppgift är att föra vidare kunskap som finns i samhället. (Eriksson & Markström 2000:37-40, 42)

På andra sidan Atlanten i Brasilien i medlet på 1900-talet kom Paulo Freire (1921-1997) att ge socialpedagogiken prägel som etablerat den som den disciplin vi känner idag. Freire betraktade människan som ett subjekt, en aktör i sitt eget liv, och han kämpade för ett rättvist samhälle. Detta blir endast möjligt genom dialog med andra människor och det i sin tur skapar medvetenhet som enligt Freire är grunden till rättvisa och frihet. Men en dialog kan inte skapas utan en grundläggande kärlek till människan och omvärlden, inte heller utan ödmjukhet eller tro och hopp som skapar tillit och en syn på

människan som en skapande jämlik varelse. Hans lärande gick ut på att man själv kan påverka sin livssituation genom att bli medveten om sina problem och att problemet kan lösas genom reflektion och handling. För att få insikt i sina egna problem bör man kunna ge dem beskrivande ord och dessa ord föds genom dialog. Människorna lär av varandra i en jämställd dialog. Det är viktigt med en helhetssyn av den kontext man befinner sig i med sitt problem. Det är lika viktigt att vara medveten om vad man kan som vad man inte kan. Freire poängterar att det kritisk reflektion alltid ska vara närvarande eftersom världen aldrig är statisk. (Eriksson & Markström 2000:44-47)

2.3 Socialpedagogiken idag

Socialpedagogik är som begrepp relativt nytt i Finland då man jämför med de andra nordiska länderna. I praktiken har socialpedagogik existerat mycket längre som så kallad tyst kunskap inom vården, kultur, frivilligt arbete och i skolvärlden. Socialpedagogiken för samman ett samhällsvetenskapligt och pedagogiskt synsätt och är därmed en tvärvetenskap. För att en tvärvetenskap ska utvecklas krävs det att lärare och forskare är öppna för att vidga sina egna synsätt kring sina respektive områden och på så sätt anpassas teoretiska modeller i en ny kontext.(Ranne 2005:14) I socialpedagogiskt arbete är målet att göra vardagen begriplig för brukaren. För att förstå brukarens vardag och erfarenheter krävs möten och interaktion i brukarens vardagssituationer. Man ser inte människan som ett objekt som behöver vård, utan som ett fungerande subjekt som är mittpunkten i sitt eget liv. (Ranne 2005:16)

Ett socialpedagogiskt tänkande och handlande sker alltid utgående från samhällets rådande människo-, samhällssyn samt moraluppfattning och vetenskapens domäner. Hur socialpedagogiken tolkas och uppfattas beror på tidsutveckling, samhällets värderingar, politiska status och samhällsliga rörelser. Begreppet socialpedagogik är inte statiskt och man bör alltid reflektera kritiskt kring det. Socialpedagogik utvecklas och anpassas enligt rådande samhällsliga omständigheterna. (Hämäläinen & Kurki 1997:13) I samhället är socialpedagogikens uppgift att stärka samhällslig integration genom att förebygga och lösa sociala och pedagogiska konflikter. Att bygga och utveckla sociala band hos människan men framför allt mellan individer och till exempel familj, skola och arbetsplats. (Madsen 2006:65)

Skillnaden på allmänpedagogik och socialpedagogik är att medan allmänpedagogiken satsar på inlärningsprocesser utgående från olika fackområden och därmed socialisering av uppväxande generationer till exempel i skolvärlden, är socialpedagogikens utgångspunkt att integrera. Socialpedagogiken tar sig an det som kan ses som social ordning, det som avviker. (Madsen 2006:20)

Inom socialpedagogiken talar man ofta om integration, inklusion, exklusion och marginalisering. På individnivå innebär det att huruvida en individ anses integrerad eller marginaliserad beror på samhällets gemensamma normer. Social integration handlar om individens förmåga att leva upp till gruppens normer och på så vis ”passa in”. Integration är ett resultat av olika typer av marginaliserings- och utstötningsprocesser i samhället och det är socialpedagogikens uppgift att skapa integreringsarenor av olika slag för att motarbeta exkludering. (Madsen 2006:135-137) Marginalisering är inte ett definitivt tillstånd, utan något en individ kan vara i olika grader. Man kan vara marginaliserad i vissa livsområden men inkluderad i andra. Att vara marginaliserad är ett utsatt tillstånd med begränsad kontroll över sin livssituation. Något man inte kan ändra på av egen vilja. (Madsen 2006:142) Ordet exklusion betyder att hålla någon som redan befinner sig utanför utestängd eller att stöta ut någon som tidigare befunnit sig på inre sidan. Social exklusion är ett sorts socialt problem som är ett resultat av samhällets uppbyggnad och strukturer. (Madsen 2006:172-173)

Inklusion är motsatsen till exklusion det vill säga att medräkna och innefatta någon i en helhet. Till exempel barn med särskilda behov skall få gå i skola och olikheterna ses som en resurs för skolans pedagogik. (Madsen 2006:172, 174) Social integration och inklusion är begrepp för två olika perspektiv; individ och gemenskap och förhållandet mellan dem. De är inte varandras motsatser och kan lätt bli förväxlade. Social integration utgår ifrån individen, till exempel ser man utveckling utgående från identitetsbildning och resurser tillförs individen. Social inklusion har ett gemenskapsperspektiv och resurser tillförs gemenskapen och lärande sker genom socialt deltagande. (Madsen 2006:195-196)

2.4 Empowerment

Begreppet empowerment har blivit något av ett modebegrepp inom hälsopromotion. Internet kryllar av grupper, sidor och företag som säger sig utgå ifrån och stöda sin verksamhet på begreppets ideologi, alla naturligtvis utgående från hur just de uppfattar begreppets innebörd. Begreppet saknar en berättigande översättning till svenska medan det i finskan finns en bra motsvarighet: ”voimaantuminen”. Både på engelska och finska innehåller begreppet synonyma orden kraft, styrka och makt och empowerment handlar just om att bli medveten om sina styrkor och få kraft att bemästra dem.

Empowerment har sina rötter i USA då afroamerikanska och feministiska rörelser växte fram och idéer om självhjälp lanserades på 1960- och 1970-talet. I första hand fokuserade man på marginaliserade grupper och målet var att göra de beroende till oberoende. Empowermentperspektivet är deltagarorienterat och människorna har ett stort inflytande och eget ansvar för insatserna som satsas på dem. Med hjälp av empowerment strävar man till att socialt, kulturellt och ekonomiskt utsatta människor ska kunna påverka sin livssituation så som de önskar. För att kunna klara av detta måste människan bli medveten om och få insikt i sin situation. (Larsson 2002:137-138)

Empowermentperspektivet förhåller sig ytterst kritiskt till det som kallas paternalistisk människosyn som ofta förekommer inom vården och socialt arbete. Paternalism innebär att man ser människan som ett objekt och professionella experter vet vad som är bäst för denne. Man gör en generalisering av individens problem och erbjuder en färdig lösning utan att verkligen ha satt sig in i problemets alla dimensioner. Via empowerment ser man människan som ett subjekt och fokus ligger på individens enskilda livssituation. Då man talar om makt innebär det om ofta makt över någon eller något, det vill säga det som gagnar mig är bort från dig. Maktbegreppet inom empowerment fungerar på ett annat sätt. Man kan få makt utan att det sker på någon annans bekostnad. Istället för att säga makt över något, kan man säga makt med något och då syfta på att till exempel bemästra sin vardag. (Larsson 2002:139)

2.5 Självhjälpsgruppverksamhet

Jag vill börja med att klargöra hur begreppen kommer att användas. På finska talar man om ”vertaistukitoiminta” då vi på svenska talar om självhjälp eller stödgruppverksamhet. Här kan uppstå missförstånd för vad man syftar på. ”Vertaistukitoiminta” skulle rakt översatt vara något i stil med jämlikstödsverksamhet, det vill säga att man stöder någon som är jämlik en själv. Begreppet ”självhjälp” som sådant antyder, då man endast läser ordet, något helt annat. Att hjälpa sig själv, men talar inget om hjälp eller stöd från någon annan. Med begreppet stödgruppverksamhet förstår man att det är fråga om en grupp, det vill säga flera människor, och att det förekommer stöd för eller inom gruppen. Huruvida innebörden av dessa olika begrepp har att göra med synen på vad verksamheten går ut, hjälper vi oss själva på svenska och hjälper vi varandra på finska, är en mycket intressant fråga, men inte något som kommer att reflekteras vidare kring i detta examensarbete. Överlag kan begreppet stödgruppverksamhet med sammanhörande terminologi orsaka missförstånd eftersom man kan mena olika saker med samma ord. (jfr Laimio & Karnell 2010:11-12)

På svenska kan man även tala om referensgrupper men dessa syftar ofta på forskning och utveckling. Då jag refererar från eller hänvisar till Laimio & Karnell (2010) eller Holm (2010) kommer jag att använda begreppet självhjälpsgruppverksamhet.

Det finns flera tankar kring uppkomsten av självhjälpsgrupper. Liksinnade som kanske avvikit från samhällets normer har alltid dragits till varandra och på sätt och vis har det vi i dag kallar stödgruppverksamhet och självhjälpsgrupper alltid funnits i någon form. I vårt senmoderna samhälle som ifrågasätter traditionella värden och betonar individens egna val och där familjen inte kanske har samma funktion längre, finns det kanske ett behov av en grupp där man känner sig ”hemma” och bekräftad. Eftersom vårt samhälle kryllar av information och kunskap är det omöjligt att kunna allt och därmed kan det bli svårt att hitta sin plats och förstå sig på sig själv i samhällets kontext. Självhjälpsgrupper är ett resultat av att människor vill förstå sin egen situation. Människor behöver bli förstådda av varandra och i grupper träffar man liksinnade och man märker att man inte är ensam med sina problem. Gruppen fungerar som en fristad i samhällets krav. Man får vara som man är. (Karlsson 2006:8, 12)

Ur historiskt perspektiv var den ryske Peter Kropotkin (1842-1921) något av en pionjär då han starkt ifrågasatte Darwins evolutionsteori enligt vilken bara de starkaste individerna överlever och de svaga går under. Istället förespråkade Kropotkin inbördes-hjälp-principen enligt vilken vår förmåga att samarbeta och stöda varandra bidrar till överlevnad och utveckling. Kropotkin påpekade att så väl människor som djur lever i sociala sammanhang och det är inte de starkaste individerna som överlever, utan de som är bäst anpassade till att leva tillsammans och ta hand om varandra. (Karlsson 2006:44-46)

Vad definierar då en modern självhjälsgrupp? Antalet deltagare är en viktig fråga. Inte för få, men inte för många. Fem till tio deltagare per gång är optimalt. För att gruppen ska fungera effektivt för alla deltagare, måste antalet vara så pass lågt att ingen kan bli förbisedd eller hållas så att säga anonym. Det vill säga ingen kan bli ”Den som aldrig säger något”. I en mindre grupp har alla deltagare en möjlighet att bli hörda och få respons av varandra. Det skapas en mer organisk struktur utgående från deltagarnas relationer och gemensamma ansvar för gruppen. En annan sak som är viktig, är regelbundna träffar med gruppen. Oberoende vilket tema man än samlas kring behöver man tid för att lära känna varandras (eller varandras problem) och bli trygga med varandra i gruppen. Man träffas kanske en gång i veckan eller en gång i månaden. Huruvida täta träffar eller längre paus mellan träffarna är mest lönsamt beror på gruppens funktion och syfte.(Karlsson 2006:60-62)

En utgångspunkt för en självhjälsgrupp är att man träffas kring ett gemensamt problem. Ordet *problem* klingar för de flesta negativt och det finns förslag på motsvarigheter som gemensam livssituation eller erfarenhet, men dessa benämningar är rätt så öppna och kan innefatta även positiva händelser. Självhjälsgruppernas syfte är ändå att hjälpa och ordet *problem* syftar på något man vill lösa eller ändra på. Varför ska då problemet vara gemensamt? För det första skapar den gemensamma erfarenheten en särskild förståelse som är förutsättningen för att man ska kunna få insikten av att alla i gruppen faktiskt har samma problem som man själv. Man vet ju att man inte är ensam med ett problem, men insikten då man möter någon annan med samma problem är något annat. Då man delar ett problem kan man även börja dela praktiska erfarenheter. Vad

har hjälpt och vad har gjort saken sämre. I en självhjälsgrupp råder en makt- och ansvarsstruktur som går ut på att alla deltagare är en resurs för gruppen och eftersom alla delar samma problem minskar risken av obalans om någon till exempel försöker ta mycket plats med sitt problem. Till skillnad från professionella stödåtgärder där det ofta finns en som ger sin hjälp åt någon som behöver det, är alla deltagare i en självhjälsgrupp både hjälptagare och hjälpgivare. (Karlsson 2006:63-65, 67) Självhjälsgruppsverksamhet grundar sig på sakkunnighet baserat på erfarenhet. Man värdesätter jämlikhet och respekt. Grundidéen är tron på människans inneboende resurser som kan tas i bruk till exempel med hjälp av stödgruppsverksamhet. Stödgruppsverksamhet förutsätter reflektion och självinsikt och att aktivt göra val samt även en önskan om att öka sitt eget välmående. (Laimio & Karnell 2010:12)

Konceptet för stödgruppsverksamhet kom till Finland in mitten på 1990-talet. Detta nya sätt att stöda och hjälpa grundade sig på att människor som hade en gemensam upplevelse eller sjukdom kunde få ett stöd som ingen annan kunde erbjuda. Den gemensamma faktorn skapar en bro och förståelse mellan dessa människor som kanske annars aldrig haft något med varandra att göra. (Laimio & Karnell 2010:11) Som utgångsläge för stödgruppsverksamhet ligger människans eviga behov av att vara i växelverkan med andra människor eftersom människan är social och lever i samfund. Förr var samfunden familjen, stammen, byn eller liknande och medlemmarna tog hand om varandra. I den finska landsbygden var solidariskt gemensamt ansvar en stadig tradition. (Laimio & Karnell 2010:9)

Enligt medborgarorganisationen strategi (2010): ”Stödgrupps- och stödpersonsverksamhet producerar på gräsrotsnivå samhälleligt välmående och socialt kapital, sådant som myndigheterna inte klarar av att producera. Stödgruppsverksamhet är inte viktigt endast i problemsituationer, utan det fungerar även som stärkare av vardagens livskvalitet.” (Laimio & Karnell 2010:11)

Självhjälsgruppsverksamhet grundar sig alltid på interaktion mellan människor. En fungerande växelverkan är gruppens viktigaste tillgång. Varje grupp och all växelverkan är unik och för att kunna skapa en fungerande växelverkan krävs närvaro, att man respekterar de andra, att man är öppen och tillåtande samt att man kan lyssna.

Människor behöver varandra för bli sig själva. Man kan utveckla sina färdigheter i växelverkan hela livet. Man blir aldrig färdig och man kan alltid lära sig något nytt.(Holm 2010:52)

Var och en börjar utveckla sitt eget personliga sätt att fungera med andra människor redan som barn. Förutom personlighet så påverkar människans egenskaper hur man kommunicerar med andra. En del är livliga och pratsamma medan andra är blygare och tystare. Människor formar en uppfattning av saker och ting med hjälp av syn-, hörsel-, och känselsinnena. Sättet hur vi iakttar och uppfattar händelser och människor påvisar även hur vi anammar nya saker. En första uppfattning av en människa föds genom det yttre, beteende samt såväl ordlös och verbal kommunikation. (Holm 2010:52)

För ledare av självhjälsgrupper är det viktigt att kunna lyssna och kunna och våga ställa preciserande frågor som till exempel ”Förstod jag rätt nu eller menar du att...” Interaktionen i gruppen sker alltid genom såväl verbal som ordlös kommunikation. Till verbal kommunikationen hör ord, tal, språk och skrift. Ordlös kommunikationen innebär miner, gester, ordval, betoningar, ställningar, hållning, hur man är klädd och hur man vidrör andra. Den ordlösa kommunikationen uttrycker känslor, attityder och maktspel. Var och en tolkar denna kommunikation utgående från sin egen erfarenhet. Och var och en är även ansvarig för hur man själv tolkar något. (Holm 2010:52)

I interaktion är det även alltid fråga om att påverka. I självhjälsgrupper har alla såväl ansvar som makt att delta men även rätt att inte behöva delta i gruppens interaktion. Man bör minnas att även det att någon väljer att inte delta är en del av växelverkan i gruppen. Tystnad kan vara både positivt och negativt. (Holm 2010:52)

En lyckad växelverkan är en process som förenar både den ickeverbala och den verbala kommunikationen. Om ledaren och gruppdeltagarna så önskar kan man använda sig av olika sorters kreativa metoder som till exempel musik, berättelser, litteratur, symboler, bilder och dramaverksamhet. (Holm 2010:52-53)

Figur 3. "Olika vänner". Foto Mia Portin. Flickcafé 2013

Den här bilden är ett resultat av en kväll då det väcktes en diskussion om att vara olika eller annorlunda. Och kan man vara vänner även om man egentligen inte passar ihop? Flickcafé är en sorts självhjälpgrupp där vi alla fick vara olika och vi samlades runt vår gemensamma problemformulering: "stereotyper". Men alla flickor delade även ett annat gemensamt "problem" som var utgångspunkten för alla diskussioner och reflektioner. Alla var tonåriga flickor i dagens samhälle. Genom diskussioner blev det allt mer tydligt för alla hur absurda normer vi har i vårt samhälle och hur omöjligt det är att uppfylla alla krav och förväntningar. Under diskussionen blev figurerna på bilden ett par även om de såg ut att inte alls passa ihop.

3 Metod – utveckling av verksamhet

Mitt examensarbete faller under rubriken *utveckling av verksamhet* och därför använder jag mig av Vilkkä & Airasksinens *Toiminnallinen opinnaytetyö* (2003) som handbok. Mitt tillvägagångssätt i förverkligandet av examensarbetet med produkt är från praktik

till teori i och med att jag i praktiken jobbar med gruppen med vilken vi tillsammans producerar innehållet till produkten.

Insamling av material har jag gjort i form av observationer och dokumentation av verksamheten i dagboksform. Allt som gruppen producerat har jag fotograferat. Eftersom arbetet är *utveckling av verksamhet* är det viktigt att först kartlägga vad verksamheten är. Enligt Airaksinen & Vilkkä (2003) är grunden för alla dylika examensarbeten att föra dagbok. I den kan ingå text och bilder från verksamheten. Dagboken och observationerna används som underlag för hela arbetet och reflekteras kring teori som antingen stöder eller talar emot.

Genom hela processen har jag medvetet och omedvetet speglat teorier som bekräftar eller absolut inte stämmer överens med verksamheten jag jobbat med. Och an efter samlat på mig litteratur. All min reflektion har så klart starkt påverkats av mina tidigare erfarenheter och attityder.

Talesättet ”Learning by doing”, kom jag i kontakt med redan under mina teaterstudier 2002. Om man inte kunde något, skulle man göra det och då lärde man sig. Eller om man inte lärde sig det man trodde man skulle, så lärde man sig något annat. Under studierna vid Arcada fick höra att ”learning by doing” var myntat av John Dewey (1859-1952) som hade en pragmatisk grundsyn (Eriksson & Markström 2000:34). Det blev även mycket naturligt att vid Arcada studera enligt PBL-metoden, problem baserat lärande, där man utgår ifrån en specifik utgångspunkt, något praktiskt konkret, till en mer generell nivå, teori (jfr. Welander, Häggblom, Krogerus-Therman 2007). Den här metoden upplever jag mycket tilltalande eftersom alla jobb jag någonsin haft har gått från praktik till teori. Efteråt inser jag hur PBL varit en grund för hur jag arbetat med gruppen på Flickcaféet. Enligt effektutvärderingen *Hur vet vi att det hjälper?* hävdar Reupert och Maybery (2009) att det sällan förekommer verksamhet som helt saknar teori och att det i professionell verksamhet är teori och praktik alltid integrerat även om det saknats medveten planering och det kan vara svårt att redogöra för den (Skerfving 2012:13).

4 Flickcafé speglat med de fem kompetenserna

Eftersom jag arbetat som ledare för en verksamhet på slutrakan av mina studier, ville jag göra en granskning över hur väl jag anammar den socialpedagogiska bildningsprocessen (Madsen 2001). Jag speglade kompetenserna med Flickcaféet och mitt agerande där. Denna bildningsprocess består av fyra olika delar, kompetensfält, som integrerat skapar en femte kompetens. De fyra kompetenserna är nödvändiga för all socialpedagogisk verksamhet för att ge det dess värde. Även om till exempel ledarna som jag jobbade med på Flickcafé inte känner till kompetenserna hoppas jag att jag kunnat förmedla frön av kompetensernas essens genom tyst kunskap och på så sätt så en socialpedagogisk värdegrund i verksamheten.

Madsen liknar bildningsprocessen med en blomma med fyra kronblad där den femte kompetensen utgör blommans pistill. De fyra första kompetenserna utgör socialpedagogens grundläggande praxisfält som är knutna till händer, hjärta, tunga och hjärna. Med andra ord, händer står för den produktiva kompetensen enligt vilken socialpedagogen bör ha en del praktiska och tekniska färdigheter samt vilja att samla kunskap hon inte har. Hjärta som den expressiva kompetensen representerar den estetiska och emotionella dimensionen där man till exempel genom konstnärliga medel kan väcka känslor, skapa interaktion och kontakt. Den kommunikativa kompetensen, tungan, är språkligt betingade handlingar där socialpedagogen ska skapa en arena för samtal. Och för att kunna göra detta bör hon känna till mänskliga samspejsprocesser. Och sist men inte minst, hjärnan, som står för den analytiska/syntetiska kompetensen, det vill säga reflektion och fördjupning av kunskap. Både som delar och som helhet. Förmågan att kunna tillämpa och vara medveten om dessa fyra, utgör en för pedagogen personlig handlingskompetens. (Madsen 2001:227).

Den produktiva kompetensen representerar den konkreta och materiella. Socialpedagogen ska kunna klara av att ingripa och omforma sin omvärld och ha ett helt konkret skapande förhållningssätt. Många socialpedagogiska aktiviteter kräver att man kan lösa praktiska och tekniska uppgifter och kan man det inte ska man vara villig att lära sig det. Det går alltid att kalla in en expert, men då går socialpedagogen miste om en utvecklingsmöjlighet. Denna kompetens handlar om processer stöda deltagarnas

föreställningsförmåga, handlingsförmåga och värderingsförmåga. Process och produkt går hand i hand och deltagarna ska ha en inre bild av produkten före processen. (Madsen 2001:227)

I gruppverksamheten på Flickcaféet ligger deltagarnas föreställningsförmåga, handlingsförmåga och värderingsförmåga i fokus inför produkten vi ska skapa tillsammans. Det har varit utmanande att uppmuntra flickorna till att verkställa häftet utan att komma med för mycket förutbestämda exempel. Utgångsläget till verksamheten kring häftet var lite kontroversiell. Å ena sidan hade det varit bra med ett konkret exempel på hur häftet skulle kunna se ut, men å andra sidan ville jag inte planera färdiga idéer hos flickorna för att hålla dem så öppna som möjligt. Utgångsläget kunde ha planerats även bättre tillsammans med de andra ledarna eftersom målet blev för stort eller otydligt för deltagarna i början. Detta blev dock lättare än efter då vi lärde känna varandra.

Den expressiva kompetensen handlar om kroppens språk. Madsen skriver att pedagogen måste lita på sina egna sinnesintryck och med andra ord kunna läsa kroppsspråk hos andra eftersom kroppen kan uttrycka så mycket mer än det uttalade ordet. Med hjälp av till exempel drama, dans och musik kan frigöra erfarenheter som finns inlagrade i kroppen som tyst kunskap. Vidare skriver Madsen att socialpedagogen måste kunna sätta sig in i andras världar på andra sätt än genom det språkliga begreppets form. Estetiska aktiviteter ger möjligheter till att formulera sig själv på alternativa sätt samt bearbeta upplevelser utan att behöva diskutera. (Madsen 2001:229)

Min närvaro i gruppen påverkade helt tydligt alla varande. Även ledarna. Gruppen var etablerad redan sedan tidigare och alla hade sin roll. För mig blev utmaningen att komma underfund med vilka kroppsuttryck och förhållningssätt som berodde på mig och nervositet inför uppgiften och vilka som var säregna karaktärsdrag hos deltagarna. Olika sorters blyghet och tillbakadragenhet var allmänt rådande. Mycket mer än jag hade väntat mig och jag upplevde ofta att jag var tvungen att bromsa mitt personliga tempo och energinivå för att inte avskräcka deltagarna. Jag hade planerat använda mig av drama rätt så mycket, men i och med att min handledare sa att det kan upplevas som avskräckande och påverka ifall någon överhuvudtaget väljer att delta eller inte, valde

jag att istället tillämpa temat på övningar som var mer bekanta för flickorna. Då vi var längre inne i processen och hade lärt oss känna varandra lite bättre hade vi som tema att alla skulle klä ut sig till någon stereotyp. Sedan skulle var och en agera som den karaktären tills vi samlades i en ring och jag intervjuade alla i tur och ordning och de skulle svara som den karaktär de valt. Här skedde något oväntat då det var en av de tystaste flickornas tur och vi fick ta del av en berättelse som hon annars knappast hade berättat.

Den kommunikativa kompetensen handlar om handlingar som är språkligt betingade. Detta är ingen motsats till den expressiva kompetensen utan en kompletterande kompetens. Alltid då människor är i samspel uttrycks hur man borde förhålla sig till andra människor. Språket etablerar normer eftersom då man kommunicerar ofta antar att den andra är som en själv. Madsen presenterar sex huvudsakliga sociala kompetenser som socialpedagogen bör kunna för att kunna skapa handlingsrum för andra. (Madsen 2001:229-230)

Det var ytterst utmanande att i den här gruppen skapa en arena där alla kunde komma till tals och få jämlikt plats och utrymme. Jag kan inte påstå att det lyckades i den utsträckning jag önskat. Madsen skriver om att etablera normer för samspel, men normerna i gruppen var så etablerade och ingrodda att det nog behövdes mer än ett halvt år för att utveckla dem till något annat. Även ledarna var vana att det var på ett visst sätt och det var en svettig utmaning att försöka att bryta dessa rutiner så ömt som möjligt. Med hjälp av de kreativa övningarna kunde alla varje gång få plats då vi i tur och ordning berättade vad vi gjort och hur vi tänkt kring det. Madsen beskriver språket som etablerande av normativa bildningar mellan människor det vill säga då vi talar med någon utgår vi ifrån att vi är lika och därför förstår vi varandra (Madsen 2001:230). I en grupp med 5 tonåringar i åldern 15-18 samt två ledare med 30års ålderskillnad kan man lugnt konstatera att en gemensam norm som grund för interaktion var långt ifrån ett utgångsläge. Men jag kunde stundvis se hur den expressiva och den kommunikativa kompetensen kompletterade varandra i vissa fall. För någon är det svårt att uttrycka sig i ord och för någon annan är det svårt att ta till sig expressiva alternativ. Den tredje kanske läser sig vid båda medan den fjärde sprudlar vid båda.

Den analytiska/syntetiska kompetensen representerar enligt Madsen kunskapsdimensionen i socialpedagogiskt arbete som utspelar sig i olika kunskapshandlingar. Med dessa strävar man få bredare och djupare kunskap om något. Vi bör dock minnas att kunskapsförmåga är begränsad och vi kan aldrig ha en kunskap som speglar exakt den värld som vi försöker förstå. Därför gör vi grova förenklingar. Det finns inga absoluta sanningar. En kunskapsprocess är aldrig färdig. Detta är väsentligt för socialpedagogen att minnas eftersom vi alltid utgår ifrån våra kunskaper. I värsta fall orsakar okunskap förvirring bland deltagarna. (Madsen 2001:231-232)

Denna kompetens speglar bra processen kring stereotyper som vi jobbade med på Flickcaféet. Och som Madsen skriver att okunskap i värsta fall orsakar förvirring, så var det just så det började. Som jag tidigare nämnt var det svårt för deltagarna att se övningarna vi gjorde som del av den slutliga produkten och det orsakade dem huvudbryn. Jag försökte få dem att komma ifrån tanken av att allt måste leda till produkten, vilket helt tydligt skapade en viss prestationsångest hos de flesta. Lättare sagt än gjort. De verkade alltid tro att jag visste vad vi var ute efter och vad som var ”rätt svar”. Jag har försökt komma underfund med vad det berodde på. Jag analyserade mitt sätt att framföra vad vi skulle göra och hur, vilka ord valde jag att använda för att hålla allt så öppet som möjligt. Ja, till och med mitt tonläge funderade jag över. Det mest logiska är väl att de går i skolan fortfarande och då handlar det oftast om att ha de rätta svaren.

Madsen skriver om att kunna ta ut de enskilda delarna och analysera dem skilt för sig (Madsen 2001:232). Detta gjorde vi helt konkret med gruppen då vi sammanställde häftet. Men alla egenskaper och förhållningssätt i gruppen utgjorde också enskilda delar. Och då jag tittade närmare på dem började jag förstå hur normerna och gruppdynamiken bildats, hur alla tillsammans bildade en *synthes*. Madsen skriver att inom experimentella fält kommer produkten aldrig att kunna bestämmas på förhand. (Madsen 2001:233) Nu efteråt tänker jag att hela processen borde ha startats på ett helt annat sätt eftersom trots att jag jobbade enligt principen att jag inte vet vad resultatet kommer att bli, det vill säga vilka rubriker och övningar vi kommer att ha med i häftet, verkade alla deltagare tro att jag hade konkreta förväntningar på dem. Jag kämpade aktivt mot expertrollen som de gång på gång gav mig. Det det var först då vi tog fram

alla övningar vi gjort som alla förstod hur delarna kom att passa ihop och idéer kring vad vårt häfte skulle bli började gro. Då suddades allt mitt tvivel ut om att det inte gått så bra som jag tänkt mig. Nu kunde vi alla se processen framför oss och reflektera kring vad vi tyckte om de enskilda övningarna. Ännu återstod att sammanställa den slutliga produkten.

Den femte kompetensen även kallad handlingskompetens. Det vill säga förmåga att kunna integrera alla de fyra andra kompetenserna i all socialpedagogisk verksamhet. Endast i den gemensamma samverkan den enskilda kompetensen uppnår sitt fulla bildningsvärde (Madsen 2001:234). De fyra kompetenserna är alltid i samverkan med varandra. Vi har alltid vårt språk, både det verbala och vårt kroppsspråk. Vi är sällan utan någon handling. Vi agerar och ser saker som helheter och i mindre delar. (jfr. Madsen 2001:234). Vi gör allt det här ofta obemärkt. Någon som inte är utbildad till socialpedagog utövar i viss mån dessa fält, men tänker knappast på att det är det hon gör. Som socionom med socialpedagogiska kvalifikationer ska jag vara medveten om dessa fält. De är mina arbetsredskap. Jag blir allt mer medveten då jag så ofta som möjligt reflekterar kring dessa kompetenser och hur jag använder dem. Jag blir aldrig färdig och min handlingskompetens kommer att fortsätta utvecklas så länge jag fortsätter reflektera kring det jag gör. Pedagogerna måste klargöra för sig vem hon är och vill bli som pedagog, vad hon vill och varför och för att nå dit måste pedagogerna kunna det hon vill (Madsen 2001:236). Bildningsprocessen fortsätter så länge pedagogerna hålls nyfikna på människan och omvärlden.

5 Kreativ verksamhet

Målet med projektet på Flickcafé var att sätta ihop ett arbetshäfte med övningar att bearbeta fördomar och tankar kring stereotyper. Inför varje gång planerades en kreativ verksamhet som skulle ligga som grund för diskussion och reflektion.

I genomsnitt deltog 5 flickor i åldern 15-18 år varje gång, tre timmar en gång i veckan. Tillsammans med gruppens deltagare och de två andra som jobbar där jobbade vi på infohäftet hela hösten 2013 och verksamheten fortsatte under våren 2014.

Önskan var att behandla detta tema med kreativa och konstnärliga övningar. Jag ska därför kort redogöra för mina erfarenheter som ligger som grund för övningarna vi jobbat med på Flickcafé. Jag har själv gått Folkhälsans tjejgruppsledarutbildning år 2000 och därefter jobbat som ledare för olika flickgrupper år 2000-2002 och år 2005. Utbildningen bjöd på en massa övningar som jag sen dess haft med mig i bakfickan vid olika tillfällen. Jag har jobbat i skolvärlden i flera år, både låg- och högstadiet, som bland annat assistent för elever i behov av smågruppsundervisning och där är kreativa metoder ett vardagligt verktyg. Parallellt har jag studerat och jobbat med teater i olika former sedan 2002. Dels som skådespelare men främst som ledare och regissör för barn- och tonårsgrupper. I det arbetet lägger jag alltid tyngdvikt vid att allt som produceras är en produkt av hela gruppens idéer som föds genom olika improvisationer.

För att väcka diskussion och reflektion kring temat ”stereotyper” var utgångspunkten för varje gång en kreativ övning av något slag. Från att första gången slå upp i svenska akademiens ordlista definitionen av ordet stereotyp: ”oföränderlig, alltid likadan; enformig”, till att till exempel klä ut oss till något man anser vara en stereotyp och sedan bli intervjuad som den typen. (se bilaga 1)

Arbete vi gjort under hösten har varit en process, som utvecklade flickorna från att kategorisera sina bekanta till att försöka förstå och se bakom det yttre. I gruppen upplevde flickorna att det även var viktigt att bli medveten om vilken stereotyp de själva kanske tillhörde. Flickorna har mognat och fått en tankeställare. De har kommit fram till att självkänsla är en viktig aspekt både hur man ser en människa, bemöter henne och hur man beter sig själv, vilken roll man tar och hur man vågar vara sig själv. Ordet stereotyp har gått från att vara ett allmänt uttryck för en viss grupp människor till något som flickorna stannar upp och ifrågasätter och reflekterar kring.

Arbetshäftet innehåller frågeställningar, värderingsövningar och förslag på kreativa övningar som väcker reflektion och diskussion. Med hjälp av kreativa övningar med låg

tröskel kan alla komma fram med sina åsikter och tankar. Övningarna uppmuntrar till samarbete, interaktion och reflektion vilket är första stegen till förståelse för något nytt.

Allt material i arbetshäftet är sammanställt av alla medlemmar i Flickcafé. Vid denna tidpunkt är häftet inte ännu helt färdigt och vi väntar ännu på att pappersdockorna och pärmbilden ska bli färdiga. Som bilaga (bilaga 2) finns en prototyp av hur häftet kommer att se ut.

5.1 Projektets relevans för arbetslivet

Syfte med Folkhälsans arbetshäfte är att utveckla metoder i arbetet mot utslagning av flickor i tonårsåldern. Häftet kommer att kunna användas av andra Flickcaféer och grupper och varför inte skolor. Alla som kan tänkas dra nytta av materialet i häftet i sitt arbete med ungdomar och fördomar. Häftet kommer även att innehålla korta definitioner på centrala begrepp. Med detta hoppas vi bidra till att väcka reflektion kring stereotyp tänkande som råder i vårt samhälle. Projektet görs för Folkhälsans förbund i Nyland som står för produktens och verksamhetens alla kostnader.

5.2 Etiska aspekter

Det finns tre grundläggande etiska krav då man gör en undersökning: informerat samtycke, krav på skydd av privatlivet och krav på att bli korrekt återgiven. (Jacobsen 2007:21)

Enligt Jacobsen bör de som deltar vara förmögna att bestämma om de vill delta, det ska vara frivilligt utan press, deltagarna måste ha fått all information som krävs och förstått informationens innebörd för att kunna avgöra om de vill delta. Utgångsläget för verksamheten på Flickcaféet var att det var frivilligt för alla. Eftersom det var en nystart med gruppen efter sommaren kunde deltagarna välja om de ville fortsätta medverka då de nu visste vad höstens verksamhet skulle gå ut på. Då jag träffade gruppen första gången berättade jag om mina studier och examensarbetet och min handledare

presenterade samarbetet med Folkhälsan. Jag påpekade att deltagarna kommer att vara anonyma, det vill säga att namn inte kommer att finnas med i examensarbetet och inte heller i produkten om de själv eller deras vårdnadshavare inte vill. Eftersom arbetet med produkten gick ut på att kartlägga åsikter och tankar kring stereotypier kom det ibland fram mycket privata förhållningssätt och åsikter om de olika teman som behandlades. Då man behandlar känslig information bör man vara mycket försiktig med hur informationen återges. Man får inte riskera att man kränker deltagarnas privatliv genom att återge på ett sätt som gör det möjligt för en utomstående att identifiera enskilda personer. (Jacobsen 2007:24) Det kommer inte att komma fram vems åsikter det är som finns med i examensarbetet eller produkten. Jag förklarade för deltagarna att sådant återges med fraser som till exempel ”en del i gruppen ansåg att ... medan de andra tyckte att...”.

I början kunde deltagarna ännu inte svara på om de ville ha sina namn med i arbetshäftet, men nu då verksamheten kring temat är över, har alla deltagare meddelat att de vill ha sina förnamn med i arbetshäftet. De minderårigas vårdnadshavare har tillfrågats och vi har fått deras samtycke. Namnen kommer dock inte att synas i prototypen av arbetshäftet som finns med som bilaga i examensarbetet.

6 Avslutande analys och diskussion

Ur teorin framgår att samhället påfrestar människan genom ett evigt informationsflöde som vädjar till våra attityder. Attityden är en del av samspelet mellan människan och samhället. Människans tankeförmåga är begränsad och därför kategoriserar vi automatiskt och gör förenklingar av omgivningen. Attityder har många funktioner. De uttrycker våra värderingar och kategoriseringar och påverkar hur vi kommunicerar. Kan man själv påverka sina attityder? (Augustsson 2005:38-40, 42-44)

Kategoriseringar innebär tyvärr att vi låser oss vid våra värderingar och har svårt att se saker på annat sätt. Vi har så kallade scheman för hur allt omkring oss är eller borde vara och vår inställning är ofta rätt så stereotypisk, det vill säga att vi ser något som oföränderligt eller kopior. Alla har stereotypiska tankar om någon viss grupp människor

som har något gemensamt, till exempel om människor inom ett visst yrke, etniskt ursprung, politiker, eller till och med utgående från en viss klädstil. Endast genom erfarenhet och reflektion kan vi motarbeta våra förutfattade meningar. (jfr. Nilsson & Waldemarson 2002:53-56)

Våra attityder påverkar även hur vi ser på oss själva. Individens självbild etableras utgående från de attityder och värderingar den möter. Självbilden är hela tiden utsatt för kritik och riskerar skapa en svag självkänsla. Svag självkänsla kan i sin tur medföra många risker i samspelet mellan människor och människor och samhället. Men blir man positivt bekräftad skapas självrespekt. Ordet respekt kommer från latinet och betyder bland annat att blicka tillbaka eller att titta två gånger. Med andra ord, reflektion. (Nilsson & Waldemarson 2002:41-43)

Social varseblivning är ett resultat av reflektion. Vi utgår ofta ifrån att människor ser och upplever allt på mer eller mindre samma sätt. Vi vill hålla fast vid vår upplevelse som den rätta och projicerar gärna mer eller mindre omedvetet våra åsikter på andra. Social varseblivning handlar om att bli medveten om hur andra människor ser världen. (Nilsson & Waldemarson 2002:49)

Man kan alltså konstatera att i allt mellanmänniskt samspel finns en hel del riskfaktorer för människan välmående som individ och social varelse. Socialpedagogiken har uppkommit just för att åtgärda och förebygga den sortens problematik.

Socialpedagogikens företrädare jobbade för ett rättvist samhälle och menade att alla och allt är i konstant växelverkan. För att kunna greppa och förstå sin tillvaro bör människorna kunna reflektera kring sig själv och sin roll i samhället och detta sker oftast genom dialog. (Eriksson & Marström 2000:14-15, 24-27, 40, 42, 44-47)

Socialpedagogiken anpassas alltid till rådande samhälleliga omständigheter men dess huvudsakliga uppgift är alltid att stärka samhällelig integration genom att förebygga och lösa pedagogiska konflikter. Individens står i centrum och ses ut ett socialpedagogiskt perspektiv som ett subjekt som kan påverka sin egen tillvaro. (Hämmäläinen & Kurki 1997:13, Madsen 2006:65, Ranne 2005:16)

Individen har alltså möjlighet att påverka sin livssituation med hjälp av socialpedagogiska metoder.

Empowerment stöder människan i att hitta och bemästra sina positiva egenskaper och styrkor och på sätt kunna påverka sin livssituation i den riktning som de önskar. För att uppnå detta måste människan först bli medveten om och få insikt i sin situation. (Larsson 2002:137-139) Enligt bland annat Dewey och Freire blir människan medveten genom att tänka och reflektera i dialog med andra.

Verksamheten kring självhjälsgrupper går ut på just detta; dialog. På basen av de teoretiska perspektiven kan man säga att självhjälsgrupper är ett resultat av två fenomen; 1) samhällets informationsöverflöd vilket kan få människor att känna sig splittrade, 2) värderingar och förutfattade meningar om hur något ska vara vilket kan orsaka press och otillräcklighets känslor.

I självhjälsgrupper får liksinnade en möjlighet att träffas och dela erfarenheter och tankar. Man träffas kring ett gemensamt problem, något som kanske är svårt att diskutera utanför gruppen eller omöjligt att förstås av någon som inte upplevt problemet själv. I självhjälsgruppen får man vara som man är. (Karlsson 2006:8, 12)

Självhjälsgruppverksamheten som koncept kom till Finland på 1990-talet. Verksamheten grundar sig alltid på interaktion och växelverkan, att vara öppen och kunna lyssna. Deltagandet i verksamheten förutsätter reflektion och därmed följande självinsikt. Grundidén är tron på människans inneboende resurser. (Laimio & Karnell 2010:11,12. Holm 2010:52)

Darwins teori om att de starkaste individerna överlever medan de svaga går under har ifrågasatts av bland annat Peter Kropotkin. Han ansåg att det är förmågan att samarbeta och stöda varandra som är avgörande för överlevnad och ett gott liv. I självhjälsgrupperna är alla jämlika och man stöder aktivt varandra. Var och en är en resurs för gruppen och alla är både hjälptagare och hjälpgivare. (Karlsson 2006:44-46, 63-67)

Det viktigaste som en ledare för självhjälpgrupper bör kunna är att lyssna. Inte bara på det som sägs utan aktivt lyssna och iaktta det som inte sägs. Vi kommunicerar alltid både verbalt och genom kroppsspråk. Var och en gör egna tolkningar av den information de får av någon annan genom kommunikation, men man bör vara försiktig att inte tolka förhastat. I interaktion ska man alltid minnas att ingen annan kan veta hur och vad jag tänker om jag inte berättar om det själv. (Holm 2010:53)

Man kan konstatera att ett socialpedagogiskt perspektiv förekommer mycket bredare än bara där den är uttalad som teori. Ranne (2005) skriver om hur socialpedagogiken länge funnits som tyst kunskap innan den etablerats i teorier. På basen av värdegrunderna i självhjälpgrupper verkar socialpedagogiken sakta men säkert sprida sig. Först som tyst kunskap, men snart säkert som teoretisk grund för verksamhet där teori behövs. Socialpedagogiska metoder verkar även för att motverka de riskfaktorer som påverkar vår självbild och självkänsla och ingriper där skadade redan är skedd. Samhällsstrukturer och värderingar går inte att ändra på över en natt, men socialpedagogiken och dess förespråkare fortsätter att utvecklas i takt med samhället och kämpa för en lite mer jämlik vardag för alla.

6.1 Socialpedagogik - en människo- och samhällssyn

Under studietiden vid Arcada har begreppet ”människor i utsatta livssituationer” blivit vardagsspråk. Vad menas med det? Man kunde säga till exempel så här; människor som på grund av psykiska, sociala, eller fysiska motgångar inte klarar av att fungera i samhället enligt normerna. Vi kan tala om funktionshindrade, äldreomsorg, invandrare, klienter inom barnskyddet, missbrukare, kriminalvård med flera. Dessa utsatta grupper känner de flesta till och kanske till och med vet att man med hjälp av bland annat socialpedagogiska insatser jobbar för att främja deras välmående. Men sedan finns det de mer osynliga ”utsatta” i vårt samhälle. Det är vi alla andra. Du och jag. Vi kämpar alla med motgångar av olika slag varje dag för att klara oss, hållas friska, ta hand om oss själva och varandra. Allt mer i dagens samhälle utsätts vi för vad andra tycker om oss och måste därmed konstant reflektera över vad vi själva tycker. Eller kanske vi väljer att inte tänka och bara gå på. Vad ska man tycka för att tycka rätt och vad ska man

göra för att göra rätt. Hur vi än försöker tillämpa alla dessa vackra tankar och konstruktiva teorier och mål som kommit upp i mitt examensarbete, tänker vi ofta i rätt-och-fel banorna. Vad menar vi då med något som är rätt och något som är fel. Det som är rätt känns bra och det som är fel känns illa? Huvudsakligen strävar väl alla människor efter att må bra. I mitt examensarbete har det kommit upp hur vi kan göra för att må bra, såväl som individer som tillsammans med andra. Genom att fortsätta utveckla socialpedagogiska värdegrunder och införa socialpedagogisk teori i till exempel Flickcaféet ger man allt fler individer en möjlighet till att inkluderas och integreras. Fortsatt forskning i hur socialpedagogik utvecklas från tyst kunskap till en teoretisk referensram skapar an efter en allmännyttig grund för oss alla.

Med examensarbetet hoppas jag väcka reflektion hos alla som läser det, att var och en kan ta sig en funderare hur de själva till exempel kommunicerar. Ligger det något i teorin som presenterats samt mina reflektioner kring arbetet? Eller borde man se allt från en helt annan synvinkel, vilken? Och vad är vårt förhållningssätt till det som i arbetet kallas stereotyper. Med mitt arbete vill jag inte påstå att det finns bara en sanning eller två. Vi bär alla vår syn på hur något ska vara. Till exempel finns det finns lika många synvinklar på mitt examensarbete, som det finns människor som läser det.

Det finns ett gammalt kinesiskt ordspråk jag läst på en affisch någon gång:

”Det högsta är inte att aldrig falla, utan att resa sig efter varje fall.”

Källor

Augustsson, G. 2005, *Socialpsykologins ansikten: ett urval av teoretiska perspektiv på sociologisk socialpsykologi*, Lund: Studentlitteratur.

Eriksson, L. Markström A-N. 2000, *Den svårfångade socialpedagogiken*, Studentlitteratur .

Hanström, M. 2001, *Metodibok för tjejevksamhet*, Björnen Förlags AB.

Hämäläinen, J & Kurki, L. 1997, *Sosiaalipedagogiikka*, Borgå. WSOY.

Jakobsen, D.I. 2007, *Förståelse, beskrivning och förklaring – Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, T. Lalander, P. 2013, *Vardagslivets socialpsykologi*, Stockholm: Liber.

Karlsson, M. 2006, *Självhjälpsgrupper*, Studentlitteratur.

Larsson, S. 2002, *Empowerment och social ekonomi I*: Sjöberg, M., red. *Arbetsliv och funktionshinder*, Studentlitteratur.

Madsen, B. 2001, *Socialpedagogik*, Studentlitteratur.

Madsen, B. 2006, *Socialpedagogik – integration och inklusion i det moderna samhället*, Studentlitteratur.

Monkkonen, K. 2007, *Vuorovaikutus, dialoginen asiakastyö*, Helsinki: Edita Prima Oy.

Nilsson, B. Waldemarson, A-K. 2007, *Kommunikation: samspel mellan människor*, Studentlitteratur AB, Lund.

Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T., Ruusunen, T. 2005. *Sosiaalipedagoginen ammatillisuus Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi*. Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Sundell & Willför-Nyman 2005, *Tjejgrupper en fritidsverksamhet för flickor och en hälsofrämjande metod*. Folkhälsans förbund.

Vilka & Airaksinen. 2003, *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Welander Christine (red.), Hagglom Anette & Krogerus-Therman Iselin. 2007, *öds där människor möts*. Utvärdering av problembaserat lärande inom utbildningen på det sociala området vid Arcada.

Elektroniska källor:

Holm, J. 2010 s.51-53. Ihmisen kohtaaminen ja arvostava vuorovaikutus – vertaisryhmätoiminnan kulmakivi I: Laatikainen, T (red.). Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA. SOLVER palvelut Oy. 2010.

Tillgänglig 28.4: http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf

Laimio, A & Karnell, S 2010 s.9-11 Vertaistoiminta – kokemuksellista vuorovaikutusta I: Laatikainen, T (red.). Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA. SOLVER palvelut Oy. 2010.

Tillgänglig 28.4: http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf

Skerfving A. Hur vet vi att det hjälper? Om effektutvärdering av stödgrupper för barn och ungdom

Forum forskningscentrum för psykosocial hälsa Karolinska institutet Institutionen för socialt arbete Stockholms universitet. 2012.

Tillgänglig 28.4: <http://www.fouvalfard.se/file/2012-hur-vet-vi.pdf>

Bilagor

1. Beskrivning och exempel på verksamheten under hösten 2013

1. Brainstorming kring stereotypier.

Alla fick skriva på lappar så många typer och generaliserande karaktärsdrag som de kom på. Därefter lästes alla upp och sedan systematiserades alla lappar till fyra huvudgrupper.

Diskussion kring varför man tycker att vissa (stereo)typer hör till en viss grupp. Reflektion kring vad vi menar med olika benämningar, betyder ett ord samma sak för alla, hur kan man uppfatta på olika sätt osv

Mål: Bli medveten om vårt kategoriserande tänkande och hur vi snabbt dömer andra enligt det.

2. Vem är hon?

Utgående från urklipp från tidningar, som deltagarna själva valt, fick alla svara på frågor kring egenskaper som motivet på bilden kunde tänkas ha. Alla uppmanades att inte censurerar sitt tänkande utan ärligt skriva ner det första de kom att tänka på då de såg på bilden.

Frågorna var: Vad heter hon, var bor hon, vad har hon för hobbyer, familj, studier/jobb, vad gör hon på söndagsmorgonen.

3. Klä sig som en stereotyp

Alla deltagare i gruppen, inkl ledarna, fick som uppgift att klä sig som någon viss (stereo)typ. Någon man sett i skolan, på jobbet, på stan. Alla blev intervjuade enligt "heta stolen" -principen och alla svarade som den karaktär de valt. Mycket olika typer kom fram vilket berikade vårt reflekterande kring uppgiften efteråt.

4. Bildcollage

Deltagarna i gruppen klippte ut ur modetidningar bilder på kläder de tyckte såg bra ut och kläder de inte tyckte om. Efteråt reflektion och diskussion kring hur vi alla kan ha olika åsikter. Att tycka olika är inte ett hinder för att komma överens.

5. Självkänsla och självförtroende

Temat var att komma underfund med vad skillnaden på dessa är och hur de kan tänkas te hos olika människor beroende på om man har gott/dåligt självkänsla/förtroende. Som stöd för diskussionen användes lappar med egenskaper och adjektiv som grupperades kring antingen självkänsla eller självförtroende samt placerades ovanför om man det var en styrka och under om det var en svaghet.

6. Vad är feminism

Utgående från två artiklar diskuterade gruppen hur mångfacetterat begreppet feminism är och hur man kan se det på olika sätt. Reflektion kring hur deltagarna i gruppen upplever att feminism och kvinnans roll i samhället berör dem. Är det någon skillnad på feminism och jämställdhet?

7. Är du född till häxa

Inför Halloween och Allhelgonadag diskuterades häxor, allt från hur kvinnor brändes på bål till Harry Potter.

8. Kvaliteter

Vilka kvaliteter/egenskaper uppskattar vi hos andra och vad störs vi av. Varför?

9. Armbandspyssel och diskussion om smink och gummistövlar...

10. Filmkväll

Flickcaféet hyrde filmen Mean Girls 2. Efteråt diskussion kring de olika karaktärerna i filmen. Gruppträck och att vara sig själv var genomgående tema.

All passa <
 Vad betyder det <
 all gån klädd i
 ljusfärd
 Självskär <
 " Kan man denna
 någor barn få inspis
 av dens klädstil?
 MINIKJOL
 "VÄRDEKÄLLA"
 BAJS <
 Är det fel att <
 köpmarknadsföra
 produkt
 ÖVERLEVNADS-
 MEKANISM <

2. Utkast av arbetshäftet

Stereotyper i flickgrupper

Häftet är gjort av en flickgrupp i Folkhälsan i västra Helsinges regi.

"snälla flickan, coola tjejer, bitchen, musen, pissisen, världsförbättraren, glada och duktiga flickan, allas kompis, inåtvända, utåtriktad utan hämningar, praktkvarnen," osv. osv.

Vadå stereotyper?

Alla har sin egen uppfattning om vilka sorters flickor de tycker inspirerar och vilka som irriterar. Benämningarna varierar för att få reda på vad som skall behandlas i er gruppen kan ni göra ett "smörgåsbord" d.v.s. alla skriver på lappar sina egna "demoner" och "helgon" och så serverar man allt tillsammans och diskuterar om alla har samma uppfattning om vad benämningar innebär. Man kan tycka väldigt olika...

Vi märkte att vi behövde några definitioner på bl.a.

Stereotyp: en kopia eller avgjutning, det vill säga något oföränderligt. En stereotyp uppfattning innebär ofta att en individ blir bärare av egenskaper som hör till dennes grupptillhörighet.

Självbild: Jagbild, den vi tror/tycker att vi är.

Självkänsla: Vad vi tycker om den vi är.

Självförtroende: Hur vi tycker att vi kan/inte kan olika saker.

Feminism: Strävar efter jämställdhet mellan kvinnor och män.

Vilka ord undrar ni över...?

EXEMPEL PÅ PAPPERSDOCKA

EXEMPEL PÅ PAPPERSDOCKA

Projekt Stereotyper

Bra! Ni har nu valt att diskutera stereotyper i er grupp (eller något annat som ni vill lära er mer om). Reservera minst fem gånger för ert projekt. Planera tillsammans eller låt ledaren planera en kreativ/konsthärlig övning eller lek inför varje gång. Börja med något lätt. Övningen eller leken ska beröra ert tema och utgående från det ni gör, diskuterar ni vidare...

Några viktiga regler:

1. Det finns inte bara ett rätt svar.
2. Lyssna på hur de andra tänker.
3. Berätta hur du själv tänker.
4. Ge plats åt de andra.
5. Ta plats själv.
6. Acceptera att alla inte tycker lika. Det ska vara tråkigt.
7. Tänk hur lustigt det är att vi kan tycka så olika.
8. Var nyfiken!

Ni kan börja ert projekt till exempel så här:

1. **Brainstorming med karaktärsdrag på postitlappar.**
Klä pappersdockan i olika karaktärer. Vilka finns i er bekantskapskrets? "Smörgåsbord" flicktyper
2. Klipp ur tidningar olika flickbilder och ge karaktärsdrag.
Vad gör henne glad? vad läser hon? Vad gör hon på söndag? Vem är hennes vänner?
3. Klä ut sig till och agera som någon viss stereotyp.
4. Titta på film och plocka ut stereotyper, diskutera.
5. Vad har vi lärt oss?

Pappersdockan

Pappersdockan är ett hjälpmedel att förtydliga olika typer för utseende och beteende. Formar framför allt ett första intryck och om ett första intrycket ger en stark stereotyp läser det vårt beteende gentemot den människan.

Förslag på lekar och värderingsövningar:

Personlighetsstest från tidningar eller internet

Extrema frågor/konstateranden ("pest eller kolera")

Olika ord; positiv kontra negativ

Dramalekar/ improvisation

Klä ut sig -> bli intervjuad på "heta stolen"

Lyssna på musik för olika genren

Vad finns på YouTube?

Litteratur (ni vet, sånt som är tryckt på papper)

Dagstidningar – vad skriver de om där?

Alla modetidningar kan vara underlag för diskussion och material för att klippa i

Tycker ni om att läsa – läs en bok om ert tema

Förslag på filmer (det finns många andra bra också)

Mean girls 1 & 2

Love actually

Miss Congeniality

Legally blond

Bridget Jones

Processen:

I början av processen kunde vi klart se olika stereotyper och säga vilka de var i vår omgivning. Under bearbetningens gång märkte vi att stereotyperna försvann och kvar fanns olika sorters människor, som nu var lättare att bemöta och förstå.

Vi (...) har samlats på ett Fickcafé en gång i veckan för att grubbla över hur olika flickor reagerar på stereotypa flickor. Som ledare har fungerat Mia Portin och Fredrika Fellman.

Vi märkte att flickor betar sig olika och sätter in flickor i kategorier, vilket inte alltid är bra. I tonåren vill alla höra till en grupp och vara så lika eller så olika någon annan. Likaså vill vi sätta in andra flickor i grupper för att veta hur vi skall bemöta dem. Tyvärr leder det till att vi har svårare att lära känna flickan bakom gruppedlemmen. Hon blir en stereotyp, som vi har åsikter om utan att veta om de stämmer. En stereotyp läser en ung flickas bemötande.

Vi ville göra ett häfte som kan hjälpa andra flickgrupper att behandla stereotyper och vilka tankar och beteendemönster, som uppstår vid kontakten av stereotyper.